

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СОЦІАЛЬНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ СЕЛА

Наталія ГРИБАН, Григорій ГРИБАН

Державний агроекологічний університет

Постановка проблеми. Президентом України В. А. Ющенком 2006 рік проголошений “роком села”. Сучасне відродження села вимагає проведення соціально-економічних заходів, які здатні реалізувати всі перетворення на селі. Аграрна політика України повинна мати загальне визнання та підтримку і стосуватися глибокої суті соціально-економічних інтересів не тільки селянства в цілому, а й кожного окремо взятого селянина зокрема, його добробуту, традицій, звичок, культури, побуту, фізичного і духовного розвитку.

Державна програма розвитку соціальної сфери села на період до 2005 року передбачала формування соціальної інфраструктури села, в тому числі і в сфері фізичної культури та спорту [3]. На жаль, десятки тисяч сільських дітей сьогодні позбавлені можливості відвідувати в своєму селі школу, закрито дитячі шкільні заклади, будинки культури і побуту, лазні, перукарні, занедбані і припинили своє існування спортивні споруди, стадіони і майданчики. В селі похоронена професія інструктора-методиста з фізичної культури та спорту, не проводяться спортивно-масові і оздоровчі заходи. Сьогодні галузь фізичної культури та спорту на селі потребує негайної належної державної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині українське село перебуває у стані глибокої прогресуючої демографічної кризи. Соціально-культурні і побутові умови життя у значної частини селян не відповідають сучасним вимогам проживання людини. Сільські жителі позбавлені можливості користуватися більшістю надбань культури і побуту. Так, у середині 90-х років загальноосвітні школи мали 53% сільських населених пунктів, заклади охорони здоров'я (включаючи фельдшерсько-акушерські пункти) – 68%, клуби і будинки культури – 69%, дитячі дошкільні заклади – 38%. Обсяги будівництва житла за останнє десятиліття в Україні скоротилося удвічі, а об'єктів соціально-культурного призначення – у 10 разів [6].

Через перевищення смертності над народжуваністю, зменшення віку життя селян, а також масову міграцію сільської молоді до міст відбувається скорочення чисельності сільського населення. Тривогу викликає постаріння селян, обезлюднення сіл та їх зростаюча депопуляція. Майже четверта частина сіл занепадає і вимирає. А в цілому обезлюдненням охоплено понад 80% усіх сільських населених пунктів. У результаті великі села перетворюються в середні, середні – у невеликі, невеликі – в малі, давно названі “безперспективними”. В Сумській, Чернігівській, Житомирській та деяких інших областях у більшій частині сільських поселень живуть в основному люди похилого віку, роками не народжуються діти. Отже, по суті, відбувається деградація головної продуктивної сили села [5].

Історія України свідчить, що село і селяни були і залишаються надійною і найважливішою основою, на якій тримається держава. Науково доведено, що рівень виробництва в Україні перебуває у прямій залежності від показників аграрного сектора економіки. Село не тільки виконує функцію промислового і сировинного

забезпечення держави, а й залишається носієм і продовжувачем самобутніх матеріальних, культурних, моральних надбань і традицій минулих поколінь, українського менталітету.

Мета роботи полягає у вивченні стану, причин та перспектив розвитку фізичної культури і спорту в соціальній інфраструктурі села.

Організація досліджень. Методологічною основою дослідження є системний підхід до аналізу ситуації, яка склалася в останні роки в галузі фізичної культури та спорту в селах Житомирщини. Для досягнення мети нами використано комплекс методів, адекватних досліджуваному феномену, зокрема: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, звітів обласного ДСТ “Колос”, порівняльний метод аналізу для зіставлення та порівняння поглядів спеціалістів АПК на проблему відродження фізичної культури та спорту на селі, соціологічні: спостереження, бесіди, анкетування; аналіз статистичних даних, методи математичної статистики.

Дослідження здійснювалися протягом 2004–2005 рр. в два етапи. На першому етапі вивчено стан соціальної інфраструктури села, а на другому – вироблені шляхи і напрямки виходу фізичної культури та спорту із кризової ситуації.

Результати дослідження та їх обговорення. Сфера фізичної культури і спорту як частина соціальної інфраструктури належить до галузей із великою капіталоємністю та повільною віддачею. Економічний ефект від капітальних вкладень у розвиток фізкультурно-спортивної сфери носить переважно зовнішній характер, начебто він не впливає на конкретному етапі на підвищення продуктивності праці й збільшення прибутку в сільськогосподарському виробництві.

Отримані нами раніше результати досліджень [1, 2] показали, що фізична культура і спорт значно сприяють вирішенню важливих соціальних проблем трудівників села, де варто виділити найважливіші напрями їх ефективності такі, як: збільшення національного доходу за рахунок зниження захворюваності, інвалідності, смертності в працездатному віці, продовження періоду трудової діяльності населення; економія державних засобів щодо соціального страхування і соціального забезпечення; зменшення витрат на лікування хворих у зв'язку зі зниженням захворюваності, підвищення продуктивності праці; раціональне використання вільного часу; формування і розвиток соціально-психологічних явищ і відношень; удорожлення психологічного клімату у виробничих колективах; підвищення ступеня активної участі молоді в громадському житті села, її закріплення в аграрному секторі виробництва; профілактика пияцтва й алкоголізму, зменшення міграції сільської молоді до міста. Крім того, застосовуючи елементи творчості, властиві спорту, сільська молодь формує себе як особистість.

Фізкультурно-спортивну сферу слід розглядати як одну із елементів не тільки соціальної, а й виробничої інфраструктури, яка не створює вартісного продукту, проте забезпечує необхідні умови для нормального функціонування людських ресурсів в аграрному секторі економіки.

Слід зазначити, що сучасні методи фінансування спортивно-масової і фізкультурно-оздоровчої роботи та утримання спортивних об'єктів на селі не відповідають сучасним вимогам, відсутня гласність і прозорість фінансування, частина коштів залишається у верхніх структурах влади і не доходить до аматорів сільського спорту.

Соціальне відродження села потребує рішучих, глибоких, докорінних змін сільського укладу життя, всієї сукупності суспільних, насамперед, виробничих, аграрних відносин. Необхідно змінити зовнішній вигляд села, внутрішній зміст його

життя з орієнтацією не тільки на задоволення первинних потреб сільського населення, а й на всебічний розвиток особистості селянина, формування працівника якісно нового типу. Державна політика, перш за все, повинна бути спрямована на призупинення природного і міграційного зменшення сільського населення. Наші дослідження показують, що природній приріст населення в Житомирській області щорічно знижується. Так, в 1989 році приріст населення становив – 4,2 чол. на 1000 жителів, а в 2003 році – знизився до –13,7 (табл. 1).

Стан розвитку соціальної інфраструктури села, в тому числі і сфери фізичної культури та спорту визначається також чисельністю та складом працездатних жителів регіону, їх економічною активністю. Статистичні дані [4] показують, що демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку в Житомирській області на багато більше в сільській місцевості, зокрема, в 2004 р. в містах – 614 (291 – діти, 323 – особи і віці старшому за працездатний), в селах – 1022 (відповідно, 385 і 637).

Таблиця 1

**Скорочення населення в сільській місцевості
Житомирської області (на 1000 жителів)**

Роки	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст
1989	11,7	15,9	-4,2
1990	11,4	17,4	-6,0
1991	11,8	18,5	-6,7
1992	12,0	19,3	-7,3
1993	11,9	20,3	-8,4
1994	11,7	21,1	-9,4
1995	11,1	21,0	-9,9
1996	10,8	21,6	-10,8
1997	10,5	21,4	-10,9
1998	10,5	20,4	-9,9
1999	9,5	20,9	-11,4
2000	9,3	20,9	-11,6
2001	8,8	21,6	-12,8
2002	9,1	22,1	-13,0
2003	9,1	22,8	-13,7

Сфера фізичної культури і спорту в селах України переживає важкі часи, тому що трудові ресурси значно скоротилися, відбулися негативні кількісні та якісні зрушення в їх структурі. Велика міграція молоді з сіл Житомирщини відбувся в 1989–1990 рр., а також ситуація почала повторюватися в 2002–2003 рр. (табл. 2).

Скорочення молоді в селах призвело до прогресуючої кризи в сфері фізичної культури та спорту на Житомирщині. Практично перестали проводитися спортивні змагання серед сільських спортсменів, закрилися ряд спортивних шкіл, скоротилася кількість тренерів. Нині в обласній раді ФСТ “Колос” працює всього 63 тренери, нараховується 276 спортивних майданчиків і футбольних полів, 37 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 24 спортивних зали, 9 стадіонів, 8 стрілецьких тирів, 2 кінноспортивні бази, 2 веслувальні бази, 1 стрілецько-стендовий комплекс, які потребують сучасного обладнання, ремонту і належного їх обслуговування.

Таблиця 2

**Загальне і міграційне скорочення сільського населення
в Житомирській області (тис. осіб)**

Роки	Загальний приріст	Міграційний приріст
1989	-15,5	-12,5
1990	-18,6	-14,4
1991	-10,5	-5,9
1992	-3,2	1,7
1993	-6,1	-0,4
1994	-8,3	-2,0
1995	-7,5	-1,0
1996	-8,2	-1,2
1997	-6,6	-0,6
1998	-5,9	-1,5
1999	-6,3	1,0
2000	-10,4	0,9
2001	-6,9	1,0
2002	-8,5	-6,1
2003	-9,2	-9,8

Основними причинами виїзду молоді з села є невирішеність матеріальних і соціально-культурних проблем, а саме: низька оплата праці, важкий режим праці, невідповідні житлові і культурно-побутові умови, низький рівень механізації і автоматизації виробничих процесів тощо.

Щоб вийти із скрутного становища, зберегти і відродити село в тому числі і сферу фізичної культури та спорту, треба починати із відродження соціальної інфраструктури села, науково обґрунтованої аграрної реформи і врахування світового досвіду розвитку агропромислового виробництва. При цьому слід залишити неспорушними привабливі риси і особливості сільського побуту, близькість до природи, її неповторну красу, що зумовить зворотний напрям міграції населення з міста до передмість, на село.

Висновки

Для відродження сфери фізичної культури та спорту на селі необхідно провести роботу в двох напрямках – організаційному і методичному, зокрема:

- розробити механізми реформування соціальної інфраструктури села, де передбачити порядок передачі спортивних споруд, стадіонів і майданчиків на баланс місцевих органів влади й джерела їх фінансування;
- відпрацювати механізм утримання соціально-культурних і спортивних об'єктів, що передані в комунальну власність;
- розширити джерела фінансування спортивних об'єктів на селі за рахунок не лише державного і місцевого бюджетів, а й за рахунок коштів підприємств і організацій, які працюють у даному регіоні, спеціальних фондів, коштів населення, коштів, отриманих від платних послуг і спонсорів;

- провести реконструкцію існуючих та спорудити нові сільські фізкультурно-оздоровчі заклади, споруди, дитячі оздоровчі табори, бази відпочинку, пансіонати для оздоровлення дітей, підлітків та всіх сільських жителів;
- провести реконструкцію стадіонів, майданчиків, спортивних залів, плавальних басейнів при школах, дошкільних навчальних і культурно-освітніх закладах та обладнати їх сучасним устаткуванням для занять фізичними вправами та спортом сільських дітей;
- розробити нові організаційні основи фізкультурно-спортивного руху на селі, створити територіальні (при органах місцевого самоврядування) фізкультурно-спортивні клуби та відділення дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
- відродити і впровадити нові ефективні форми, методи і засоби фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності та види спорту з урахуванням місцевих особливостей, традицій, умов праці та відпочинку жителів села;
- відродити і матеріально-технічно оснастити навчально-спортивні бази для підготовки кандидатів до збірних команд країни з видів спорту.

Література

1. Грибан Г. П. Физическая культура и спорт в решении основных социально-экономических задач на селе //Повышение эффективности сельскохозяйственного производства в условиях его перевода на интенсивный путь развития. Тез. докл. Республ. науч.-практ. конф. Часть 3. – Житомир, 1985. – С. 133-135.
2. Грибан Г. П. Физическая культура и спорт как социальная предпосылка становления будущих специалистов АПК //Повышение роли молодых ученых и специалистов в совершенствовании экономического механизма хозяйствования. Тез. докл. Республ. науч.-практ. конф. (Октябрь 1988). Вып. 2. – Одесса, 1988. – С. 21-23.
3. Державна програма розвитку соціальної сфери села на період до 2005 року // Бухгалтерія в сільському господарстві, № 17, 2002. – С. 37-43.
4. Населення Житомирської області 2003 /Демографічний щорічник. – Житомир, Головне управл. статистики, 2004. – С. 18-39, 51-95.
5. Пушкаренко П. Проблеми соціального відродження села //Економіка України, № 2, 2002. – С. 58-63.
6. Указ Президента України “Про основні засади розвитку соціальної сфери села” від 20 грудня 2000 р. //Офіційний вісник України, № 51, 2000. – С. 28.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В СОЦІАЛЬНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ СЕЛА

Наталія ГРИБАН, Григорій ГРИБАН

Державний агроекологічний університет (Житомир)

Анотація. В статті розкривається стан соціальної інфраструктури села, в тому числі і в галузі фізичної культури та спорту. Особлива увага приділена відродженню спортивно-масового і фізкультурно-оздоровчого руху серед сільської молоді, відновленню та

будівництву нових сільських фізкультурно-оздоровчих закладів, споруд, дитячих оздоровчих таборів, баз відпочинку. Приведені шляхи подальшого розвитку фізичної культури та спорту на селі в сучасних умовах.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, фізична культура і спорт, відродження.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЕ СЕЛА

Наталия ГРИБАН, Григорий ГРИБАН

Государственный агроэкологический университет (Житомир)

Аннотация. В статье раскрывается состояние социальной инфраструктуры села, в том числе в отрасли физической культуры и спорта. Особое внимание уделено возрождению спортивно-массового и физкультурно-оздоровительного движения среди сельской молодежи, восстановлению и строительству новых сельских физкультурно-оздоровительных заведений, сооружений, детских оздоровительных лагерей, баз отдыха. Приведены пути дальнейшего развития физической культуры и спорта на селе в современных условиях.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, физическая культура и спорт, возрождение.

THE STATE AND PERSPECTIVES OF DEVELOPING PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN THE SOCIAL INFRASTRUCTURE OF THE COUNTRY SIDE

Natalia GRIBAN, Grigory GRIBAN

The State Agroecological University of Ukraine (Zhytomyr)

Abstract. The paper focuses on the state of the rural social infrastructure, in general, and the sphere of physical culture, in particular. Special attention is paid to the revival of amateur sports and health improvement activities among young people of the country side, to the renewal and construction of new country side physical culture and health improvement establishment, facilities, children's summer camps and holiday centres. The paper also presents the ways for the further improvement of physical culture and sports in the country side under modern conditions.

Key words: social infrastructure, physical culture and sports, revival.
